

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд
„Съвременни аспекти на куклено-театралната изразност”
за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Автор - Михаил Илков Байков

Рецензент – проф. д.изк.н. Дойчина Синигерска

Дисертационният труд на докторанта Михаил Байков „Съвременни аспекти на куклено-театралната изразност” с научни ръководители проф. д.изк.н. Камелия Николова и проф.Славчо Маленов е резултат от многогодишни усилия на автора, насочени към сферата на театралното изкуство. Студентските години в НБУ в специалността „Изобразително изкуство” продължават в НАТФИЗ „Кр.Сарафов”. Завършва с отличен успех специалностите в Катедра „Театрознание”, факултет „Сценични изкуства” по бакалавърската „Театрознание и театрален мениджмънт” и магистърската „Театрално изкуство” програми. Последвалите ангажименти като зам.гл. редактор на сп.”Кукарт”, зам.директор на Младежкия театър „Николай Бинев”, активното участие в отразяване на театралния живот в българската преса, многобройните участия в национални и международни научни форуми, свързани със съвременното лице на театралното изкуство, многообразното му участие в последните години във фестивалния куклено-театрален живот у нас, са видимо сериозната база, която Байков надгражда при реализиране на представения задълбочения анализ на съвременните аспекти на куклено-театралната изразност.

Текстът на предложения труд продължава активността на появилата се напоследък поредица от научни разработки, свързани с оглеждането на характеристиката на съвременните процеси в живота на кукленото изкуство. Но той, преди всичко, е свидетелство за смелостта на автора – театровед да фокусира вниманието си върху възможността да оптимизира вглеждането в съвременното лице на куклено-театралната изразност. Предложеният труд доказва, че изборът на този фокус е много личен и не е случаен.

Дисертацията е разположена на 200 страници.

Съдържа Увод, Три части /всяка от тях съдържа три глави/, Заключение, Библиография. Самата конструкция на дисертационния труд, богатата библиография – 106 източника /79 на кирилица, 27 на латиница/, срещата му на живо с редица емблематични съвременни спектакли, респектират с амбицията на Михаил Байков да огледа и проследи в дълбочина интересуващата го съвременна реалност на куклено-театралната изразност в световен мащаб. Това наистина е амбициозна задача!

Още с Увода, авторът впечатлява читателя с умението настъпателно и обстойно да предложи ясен модел на своята дисертация. Включените мотиви за избор на изследването, определяне на задачите му, предмета му, неговите цели, са неоспоримо доказателство за желание към прецизно прилагане на научната методология. Открояващото се предложение на модела за вглеждане в съвременните аспекти на куклено-театралната изразност в днешния обхват на съзнанието ни, на разбирането ни за кукленото изкуство, звучи не само обосновано и убедително. То поражда въпроси, свързани с необходимостта от непрекъснато активиране вглеждането в лицето на кукления театър. Процес, продиктуван от една от най - характерните черти на всеки театър – съвременност. Не случайно авторът на дисертационния труд отбелязва „ Доминиращите възгледи за театралност в развитието в куклено-сценическата естетика са обект на непрекъснато движение и развитие, затова всяка възможност за тяхното кратко, макар и преходно запечатване и експониране, следва да не бъде пропускана.” /стр.7/

Байков успява да структурира работеща логика на своето изследване. Освен това, той успява да следва избраната логика настъпателно и четивно. Следващ коректността към изборания от него хоризонт – куклено-театралната изразителност днес, в Първата част озаглавена „ Кукла и кукленост”, в предложената първа глава от нея, докторантът с неподправена любознателност проследява произхода на понятията кукла и кукленост. Без да налага собствени предпочитания, Байков реализира обогатяване на базата познания в българското театрознание, отнасящи се до авторите им.

Докторантът предлага във втора глава на Първа част собствено разполагане, подреждане на познатите до сега видове кукли. Воден от мисълта на Г. Крейг, че „ Актьорът с куклата, който умее да бъде актьор чрез куклата, успява да преодолее своето его и да се свързва с висшия си Аз, т.е. с духа. Трансформирането на актьорска енергия на художника или кукломайлстора, вложена в куклата, му отнема суетата”./стр.16/, дисертационният труд организира класификацията на

видовете кукли според разположението на актьора спрямо тях в сценичното пространство. Така авторът фокусира вниманието на изследването върху една от значимите изконни предпоставки на изразителността в кукления театър, а именно – системата на водене на куклата. Представените определения на системите кукли, обаче, като „Кукли водени отдолу”, „Кукли водени отгоре”, „Кукли водени отзад”, „Специални кукли”, разчупват съществуващите клишета. Разкриват способността на докторанта да улови не само най-съществените детайли в конструкцията за раздвижване на неживата материя, но и способността му да улови едни от характерните аспекти на многообразието в съвременната изразителност на кукления театър.

Предложеният текст не спира до тук. Задълбочава се анализът, чрез специалното внимание, с което се представят видовете куклен театър, спрямо социалната функция на представлението. Авторът проследява особеностите на фолклорния куклен театър, ритуално-обредния театър, на рождественския театър, като не пропуска да включи анализ на изразността при съвременните тенденции в кукленото изкуство, свързани с детския театър, с кукления театър за възрастни и образователния и терапевтичен куклен театър.

Не се пропуска да се открие в трета глава на Първа част появилите се през XX век предмет-кукла и човек-кукла на сцената. Така читателят има възможността да се докосне до изключителното творчество на Ив Жоли, Филип Жанти, театъра „Муменшанс”, както и до коментарите за теоретичните възгледи на Хенрик Юрковски.

Предложената изследователска програма респектира с включването на убедително изследване във Втора част на докторантския труд на спецификата на изразителността в кукления театър. Към определения от автора сребърен век на куклената режисура, той анализира с завидно познание творчеството на част от големите реформатори на XX век – Тадеош Кантор, Албрехт Розер, Оскар Шлемер, Сергей Образцов, Гордън Крейг. Байков улавя, например, едни от най-сполучливите изисквания на С.В.Образцов към куклата, които не губят и днес своята стойност. „Куклите с особено ярко фиксирано изражение играят много лошо. Такива кукли изглеждат много ефектно на изложба, могат, вероятно, да изскочат иззад паравана и да поразят публиката, но отказват да играят.” и „Куклата трябва да носи характерността на типажа, но за нея е много опасно да има характеристиката на момента. В известна степен изражението ѝ трябва да бъде неутрално, за да може в зависимост от думите, позите, положенията, ситуацията, в които се оказва, да бъде ту плачеща, ту смееща се, ту зла.” /стр.101”

Не може да не се приветства неуморното проследяване от Байков именно на изразността в творчеството на споменатите по-горе творци, без да се пропуска връзката на творчеството им със съдържанието на изиграното и ролята на завидния им актьорски или художнически талант. Тук ще си позволя да отбележа, че сериозността на изследването предполага и кратко представяне мотивите, довели до избора на коментираните лица.

Не може да не се приветства и включването в анализа на българския принос в световното съвременно куклено пространство. Докторантът определя ЦКТ през 60-те години на миналия век като театър-лаборатория, който се превръща в „средище на невиджана духовна надпревара” /стр.130/ Анализирайки постиженията на режисьорите Ат.Илков, Н.Георгиева, Л.Дочева, Юл.Огнянова, Ив.Теофилов, Л.Гройс, Я.Цанкова, В.Апостолов, Сл.Маленов, П.Пашов, К.Петрова и др., авторът не пропуска анализ на мястото на творческия изказ на българските художници като М.Начева, арх.ИвЦонев, Ив.Хаджиева, М.Петрова, Л.Цакев, В.Рокоманов, М.Голомехова и др. в картината на съвременните аспекти на куклено-театралната изразност. Не е пропуснат и анализ за влиянието на фестивалното движение у нас и в Европа за развитието на пъстрата картина на изразността в съвременния куклен театър. Разбира се, към изследването на българския принос в световното куклено наследство би могло да се изразят и някои препоръки, но се надявам самият автор да прецизира палитрата на този принос в бъдеще.

Детайлизираното проследяване на съвременната куклено-театрална изразност интригуващо стига до очертаване от автора на лицето на така определения от него драматичен театър с кукли. Независимо, че тук изследването не проследява редица знакови представления от европейския театър, в които куклата е равностоеен знак в драматичното пространство, Байков убедително разкрива новата мощна позиция на куклено-театралната изразност в спектаклите, „Роня- дъщерята на разбойника”, „Страх” „Дама Пика”, „Рицар без кон”, „Момо”, „Вълшебната Флейта”, „Боен кон”.

Трета част продължава логиката на изследването и предлага анализ на концепциите за семиотиката и куклите на Ю.Лотман, П.Богатаръв, Х.Юрковски. Тук определено опитът и знанията на докторанта са онази изключителна полезна база, която е дала основание за изграждането на работеща мотивировка за проследяване мястото на куклено-театралната изразност в анализите на известните теоретици.

Заклучението следва безотказно логиката на анализа и очертава основните допуснати тези и хипотези. Осъзнаването на сдвоената връзка между актьор и кукла е респектиращо и дава предпоставки за бъдещи изследвания.

Докторантският труд на Михаил Байков доказва, че указаната литература в Библиографията към него, не е само посочена. Той недвусмислено изявява нейното задълбочено изучаване и осмисляне. Изучаването на широк кръг научни трудове и публикации и на няколко чуждестранни езика – френски, английски и руски, безспорно дават на дисертацията нужния научен хоризонт.

По-горе изразените мисли са само част от основанието ми да пледирам пред уважаемото жури да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” на Михаил Байков – автор на дисертационния труд „Съвременни аспекти на куклено-театралната изразност”.

Гласувам - „Да”

Проф.д.изк.н.Дойчина Синигерска